

Resumé

Denne afhandling belyser de inkluderende processer for elever med autisme og ADHD i idrætsundervisningen på to folkeskoler i Aalborg Kommune. I Danmark er der kommet tre nye væsentlige lovændringer på folkeskoleområdet: inklusionsloven fra 2012, ændringer af folkeskolelærernes arbejdstidsaftale, gældende fra 2014, samt folkeskolereformen fra 2014. De tre lovændringer, med deres på mange måder modsatrettede målsætninger, og tilsigtede (og utilsigtede) konsekvenser, har haft stor indflydelse på folkeskolernes måde at organisere sig på, og har påvirket både lærere og elevers hverdag. Den største gruppe af elever med særlige behov, der ikke i samme grad som før 2012 bliver inkluderet, er elever med autisme og ADHD. Autismen og ADHD er psykiatriske diagnoser, hvor man som barn især har nogle sociale udfordringer med kommunikation og social interaktion. Flere af børnene kan også være udfordret kognitivt, samt motorisk og sundhedsmæssigt. Idrætsundervisningen bygger i den danske folkeskole i udstrakt grad på aktiviteter og holdspil, der stiller krav til social interaktion og samarbejde og fordrer kognitive og motoriske færdigheder hos børnene. I de nationale evalueringsrapporter, der er lavet i perioden 2012-2016, er der tegn på, at en meget stor gruppe af folkeskolelærerne synes, at inklusionen er udfordrende, og at opbakningen til inklusion er meget lav blandt lærere og pædagoger, mens opbakningen er noget højere på det forvaltningsmæssige niveau og blandt skoleledelsen. Trivlsen blandt eleverne med særlige behov er noget lavere i forhold til eleverne uden særlige behov, lige som deltagelsesgraden i fællesskabet er lidt mindre både i- og uden for skolen. Det, der er af særlig interesse i denne forbindelse er, at på trods af inklusionsloven fra 2012 er elevernes trivsel og deltagelsesgrad ikke blevet større efter fire års virke. Især lærerne peger på udfordringerne ved at undervise elever med særlige behov, lige som de efterspørger mere rådgivning om elever med diagnoser.

Med baggrund i den eksisterende litteratur om emnet i 2014 og 2017, kan det påvises, at det er et videns gab i forskningen omkring inklusion af elever med autisme og ADHD i idrætsundervisningen i Danmark, og hvad der helt konkret sker i forhold til inklusions og eksklusionsmekanismer for målgruppen. Studiet er processociologisk og forsøger at besvare følgende problemformulering: *Hvilke muligheder og begrænsninger er der for inkluderende processer i idrætstimerne for elever med autisme og ADHD på to folkeskoler i Aalborg Kommune? Og hvilken betydning har interaktionen i idrætsfigurationerne for den inkluderende proces?* Afhandlingen består af i alt 8 kapitler og er udarbejdet med udgangspunkt i Baur og

Ernsts interpretative processociologiske metodologi (2011), baseret på analyser på et makro-, meso- og mikroniveau og en sammenfattende diskussion (sociogenesen).

Grundet den processociologiske tilgang har jeg på makroniveau lavet dokumentanalyse af historiske dokumenter knyttet til målbeskrivelser af idrætsfaget over en periode på ca. 40 år.

På mesoniveau har jeg lavet dokumentanalyse af Aalborg Kommunes inklusionsstrategier og evalueringer af inklusionsindsatsen i kommunen; alle dokumenter er fra perioden 2011-2015.

Analyserne på mikroniveau er omdrejningspunktet i afhandlingen. Studiets metodiske tilgang er overvejende kvalitativ. Det er et feltstudie, hvor jeg har fulgt 11 fokuselever med autisme og ADHD, og deres interaktion med klassekammeraterne og deres idrætslærere i skolens hverdag, med særlig fokus på idrætsundervisningen, som det primære genstandsfelt. Jeg har været på skolerne i sammenlagt næsten et år (2015), omfattende to skoleår 2014/2015 og 2015/2016. For at afdække problemformuleringen, har jeg afdækket flere gruppers perspektiver: fokuseleverne, idrætslærerne, forældrene, skolelederne, klassekammeraterne samt den pædagogiske konsulent i skoleforvaltningen, Aalborg Kommune. Af metoder har jeg anvendt deltagende observationer af idrætsundervisningen; individuelle semistrukturerede interviews med fokuseleverne (med/uden én forælder eller pædagog), skolelederne og den pædagogiske konsulent; fokusgruppeinterviews med idrætslærere; telefonisk kontakt med forældre og social network method (netværksanalyse) af fokuselevernes sociale position i idrætstimerne via kort spørgeskema til alle elever i de klasser fokuseleverne går i.

Tilgangen til undersøgelsesfeltet har været abduktiv. I analysestrategien af mikroniveauet har jeg primært ladet mig inspirere af Halkiers (2016) tre faser; *kodning*, *kategorisering* og *begrebsliggørelse*, og Crabtree & Millers (1999) analysestrategi *The editing organizing style*, der anvendes inden for det fortolkende paradigme.

Undersøgelsens teoretiske ramme er Norbert Elias' konceptualisering af civilisationsprocesser (2000) med særligt fokus på begreberne figuration, interdependens og magtbalancer, som anvendes på alle tre analyseniveauer. Også Elias' forståelse af balancen mellem jeg-, vi- og de- identiteter (1978), samt sondringen mellem etablerede og outsidergrupper, har været anvendt som en måde at forstå magtspillet mellem grupper og individer i idrætsundervisningen, især på mikroniveauet. Erving Goffmans teorier om stigmatiseringsprocesser (2009), og det rollespil der foregår i interaktionen mellem mennesker (2014), er også anvendt med særligt vægt på at forstå nogle af

de handlinger og interaktioner, der foregår på mikroniveauet. Der kan på baggrund af makro-, meso- og mikroanalyserne uddrages følgende væsentlige resultater og konklusioner fra afhandlingen:

- Undersøgelsen viser, at den gængse forståelse af en inkluderende undervisning fra målbeskrivelserne i idræt, hvor der lægges vægt på at skulle rumme alle, og hvor omgivelserne skal tilpasse sig barnet, divergerer i forhold til, hvorledes idrætslærerne i praksis agerer overfor- og italesætter denne gruppe af børn. Idrætslærerne betragter i overvejende grad problemet iboende barnet, og mener det er barnet, der skal tilpasse sig til undervisningen, og ikke omvendt.
- Når fokuselevernes omgangsform ikke lever op til skolens eller idrætslærernes forventninger, kan det begrænse elevernes sociale inklusion og have negativ indflydelse på deres sociale position, både blandt idrætslærerne og klassekammeraterne. Dette gælder specielt i de tilfælde hvor fokuseleverne mangler evnen til at kunne vise skam, når de har overtrådt regler eller andres grænser. Og derfor kan idrætslærerne utilsigtet komme til at ekskludere de elever, som det ellers var tiltænkt at inkludere.
- Særregler eller særhensyn af elever med autisme og ADHD opleves af eleverne selv, forældrene, inklusionsvejledere og skoleledere som mulighedsskabende for inklusion i skolen. Men idrætslærerne synes særreglerne er begrænsende, idet de har svært ved at understøtte dem, da der efter deres udsagn efterhånden er så mange elever, der skal have særhensyn. I de tilfælde, hvor fokuseleverne er fritaget fra idrætsundervisningen, eller idrætslærerne ”ser igennem fingre med”, om eleverne deltager i idrætsundervisningen eller ej, har lærernes handlinger den utilsigtede konsekvens, at fokuseleverne bliver socialt ekskluderet.
- Antallet af elever og voksne i idrætsfigurationen, samt diversiteten af skoleklasser i idrætstimerne, har stor indflydelse på mulighederne for inkluderende processer. Når antallet er højt og der er mange elever fra andre klasser, begrænser det fokuselevernes muligheder for inklusion, lige som de bliver mindre trygge.
- Fokuselevernes generelle sociale position i klassen har ligeledes stor indflydelse på deres sociale position i idrætstimerne, uanset om de har gode idrætskompetencer eller ej, dvs. deres sociale position i idrætstimerne afhænger i mindre grad af deres idrætskompetencer.

- Er idrætslærerne gode til at forklare idrætsaktiviteterne, har skabt struktur for opbygningen af idrætsundervisningen, har overvejelser omkring holddannelse, har forberedt fokuseleverne til idrætsundervisningens indhold på forhånd, og har sikret en tydelig rollefordeling mellem de voksne professionelle, optimeres mulighederne for de inkluderende processer i idrætsundervisningen.

På baggrund af de væsentligste konklusioner retter jeg i perspektiveringen særligt fokus på nogle pædagogiske implikationer til skole og idrætslærere, der forhåbentlig kan være med til at fremme den inkluderende undervisning for elever med autisme og ADHD i idrætsundervisningen fremadrettet.